

درون رژیم ایران (بخش ۱): شکاف‌های روزافزون و روحیه ضعیف در سپاه پاسداران

به قلم پاتریک کلاوسون (/fa/experts/patryk-klawsw-n-0/)

۴ آوریل ۲۰۲۳

همچنین دست‌یافتنی به

/ (English (/policy-analysis/inside-irans-regime-part-1-growing-fissures-and-poor-morale-irgc

العربية (/ar/policy-analysis/dakhl-alnzam-alayrany-aljz-alawl-tzayd-alanqsamat-wdf-alrwh-almnwyf-fy-alhrs/)

درباره نویسنده

پاتریک کلاوسون (/fa/experts/patryk-klawsw-n-0/)

عضو ارشد و مدیرتحقیقات انستیتو واشنگتن برای سیاست خاور نزدیک

تحلیل کوتاه

سند درزکرده اخیر اگر واقعی باشد می‌تواند از تردیدهای درونی عمده نسبت به مدیریت بحران داخلی جاری از سوی رژیم و شاید حتی فشار برای اصلاحات محدود حکایت داشته باشد

هفته گذشته رسانه‌های (/https://www.iranintl.com/en/202303200645) ایران (/https://www.iranintl.com/en/202303200645)

و (/https://www.iranintl.com/en/202303200645) اینترنشنال (/https://www.iranintl.com/en/202303200645)

ایران (/https://iranwire.com/en/politics/114906-exclusive-irgc-commanders-warn-khamenei-about-implosion)

(/https://iranwire.com/en/politics/114906-exclusive-irgc-commanders-warn-khamenei-about-implosion/))

وایر (/https://iranwire.com/en/politics/114906-exclusive-irgc-commanders-warn-khamenei-about-implosion/))

شدند (/https://iranwire.com/en/politics/114906-exclusive-irgc-commanders-warn-khamenei-about-implosion/)) مدعی شدند

که یک سند چهل و چهار صفحه‌ای افشاگر به دست‌شان رسیده که از سرخوردگی و انتقاد در سطوح ارشد رهبری نظامی جمهوری اسلامی خیر می‌دهد. مطابق گزارش آن‌ها این سند حاوی یادداشت‌هایی از جلسه ۳ ژانویه بین فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و علی خامنه‌ای رهبر ایران است. نقل قول‌های شخص به شخص از سوی چهل و پنج مقام ذکر شده است: شش روحانی سه سرلشکر بیست و سه سرتیپ پنج سردار (عنوان کلی برای ژنرال) و هشت سرهنگ. در پایان گزارش از حدود چهل دقیقه اظهارات خامنه‌ای ارائه شده است.

اگر این سند اصیل باشد تصویری بسیار منفی‌تر از آنچه به طور متعارف در تفسیرهای داخل و خارج ایران دیده می‌شود از ثبات رژیم و وضعیت سپاه پاسداران به دست می‌دهد. این دیدبان سیاست‌گذاری که اولین مقاله از یک مجموعه چندبخشی است بر منشأ این سند و پیامدهای کلی آن برای سیاست‌گذاری تمرکز دارد. بخش دوم به مسائل روحانیت (/https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/inside-irans-regime-part-2-clerical-crisis) در این سند می‌پردازد.

جعلی یا واقعی

در ارزیابی این سند باید احتیاط کرد چون استدلال‌های موجهی هم برای اعتبار آن و هم علیه اعتبار آن وجود دارد. چنین چیزی را این

روزها به راحتی می‌توان جعل کرد و سابقه دو سازمانی که ان را منتشر کرده‌اند هم تردیدهایی درباره اعتبار آن برمی‌انگیزد. برای همین هم رسانه‌های دیگر این سند را چندان پوشش ندادند. در واقع هیچ روزنامه غربی بزرگی ظاهراً توجهی به این خبر نکرده است. اولین گزارش کوتاه درباره جلسه ۳ ژانویه که روز بعد از وقوع آن از سوی کاوه موسوی وکیل و فعال حقوق بشر ساکن بریتانیا در توئیتر منتشر شد. در شبکه‌های اجتماعی به طور گسترده‌ای رد شد و توجه اندکی از سوی تحلیل‌گران جلب کرد. سپس اخبار ایران اینترنشنال و ایران وایر با سند کامل آن بیرون آمد. این هر دو رسانه منتقدان بی‌رحم رژیم ایران هستند. آنقدر که ظاهراً نرم‌شدن لحن پوشش خبری ایران اینترنشنال (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/what-beijings-iran-saudi-deal-means-and-what-it-doesnt>) از (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/what-beijings-iran-saudi-deal-means-and-what-it-doesnt>) خواسته (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/what-beijings-iran-saudi-deal-means-and-what-it-doesnt>) های (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/what-beijings-iran-saudi-deal-means-and-what-it-doesnt>) اساسی (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/what-beijings-iran-saudi-deal-means-and-what-it-doesnt>) تهران در مذاکرات اخیر عادی‌سازی روابط با عربستان سعودی بوده است (ایران اینترنشنال در لندن مستقر است ولی از سوی افراد سعودی تامین مالی می‌شود). تا حدی به خاطر این شهرت ایران اینترنشنال گویا اقلام بسیار زیادی با ادعای درز اطلاعات حساس دریافت می‌کند.

ایران وایر در سال ۲۰۱۳ از سوی مازیار بهاری روزنامه‌نگار ایرانی-کانادایی و صاحب جوایز بعد از آزادی‌اش از زندان اوین راه‌اندازی شد. این رسانه با بسیاری از روزنامه‌نگاران برجسته ایرانی کار می‌کند و مطالب فارسی بسیار بیشتری نسبت به انگلیسی دارد. ایران وایر در توصیف خود می‌گوید که «تمرکز زیادی بر مستندسازی نقض حقوق بشر در ایران» دارد و عمدتاً از «مسائل کلان از قبیل برنامه هسته‌ای که از سوی رسانه‌های بزرگتر وسیعاً پوشش داده می‌شود اجتناب می‌کند». این رسانه با سایت خبری آمریکایی «دیلی بیست» (Daily Beast) شراکت دارد.

اما به رغم تردیدها در مورد منشأ سند رژیم افشای متن ادعایی را رسماً انکار نکرده است که در تقابل آشکاری با رویه معمولش قرار دارد که گزارش‌های نامطلوب را حتی اگر قریب به یقین درست هم باشد علناً تکذیب می‌کند. به علاوه دلیل محکمی وجود دارد که جلسه ۳ ژانویه اتفاق افتاده است چون گزارش‌های زیادی درباره جلسه فرماندهان سپاه با خامنه‌ای در بزرگداشت مرگ ژنرال قاسم سلیمانی فرمانده نیروی قدس سپاه در آن هفته منتشر شد.

شکاف‌ها و روحیه ضعیف در سپاه

سپاه پاسداران مثل هر سازمان ۶۰۰ هزار نفری دیگری (با احتساب نیروهای وابسته مثل شبه‌نظامیان بسیج) بی‌شک دارای سیاست داخلی پیچیده‌ای است که در آن مقامات ارشد اختلاف نظر (حتی شدیدی) دارند و عناصر ناراضی عدم احترام خود را به مافوق‌های خود بیان می‌کنند. در نهادی با زیربخش‌های بسیار متفاوت مثل سپاه این ویژگی‌ها بسیار محتمل به نظر می‌رسد چون سپاه شاخه‌های جداگانه بزرگ و قدرتمندی دارد که به ماموریت‌های متنوعی اختصاص دارند. مثل توسعه پهپاد و موشک حمایت از تروریست‌ها و شورش‌های خارجی درگیری در عملیات‌های هوایی و دریایی اداره کسب و کارهای پرسود شکار ماموران خارجی در داخل ایران و سازمان‌دهی سرکوب انبوه شهروندان. از این جهت اختلافات جدی بیان‌شده در سند چهل و چهار صفحه‌ای نباید مایه تعجب باشد.

با این حال نکته قابل توجه آن است که این اختلافات گسترده و نیرومند به نظر می‌رسد. مثلاً برخی از سخنگویان اشاره شده در این سند ادعایی به شدت از پسر خامنه‌ای مجتبی بابت مداخلات اخیرش در امور سپاه دفاع می‌کنند در حالی که دیگران صریحاً از او انتقاد می‌کنند. این انتقادات عمدتاً از سوی افسران مسئول استان‌ها مطرح می‌شود و حمایت عمدتاً از سوی افسران مستقر در تهران است.

این سند روحیه نظامیان را هم ضعیف نشان می‌دهد. از قول عبدالله حاجی صادقی نماینده خامنه‌ای در سپاه پاسداران نقل شده است که: «بنا به گزارش‌های ما نیروهای سپاه در وضعیت سال قبل نیستند یعنی از نظر اعتقادی ریزش بوده است.» و نقل شده که محمود محمدی شاهرودی مسئول سازمان بسیج طلاب گفته است در ماه‌های اخیر «حدود ۵۰۰۰ طلبه از تحصیل و حضور در بسیج روحانیون» منصرف شده‌اند. به گفته او: «مساله ترک لباس مقدس روحانیت ترک لباس مقدس بسیج و مساله تضاد در نیروهای اعتقادی میان طلاب و روحانیون در دو ماهه گذشته حوزه نمایندگی ولی فقیه و عقیدتی-سیاسی ارگان‌های سپاه را متعجب کرده است.» از محسن کریمی فرمانده سپاه روح‌الله که در نزدیک تهران مستقر است نقل شده است که برخی سربازان در پی اعتراض بازداشت شده‌اند او همین‌طور به وضعیت نیروهای خود در شهر اراک اشاره کرده و گفته است که «میزان اعتقاد به نظام» در میان آن‌ها نصف شده است. حسن حسن‌زاده فرمانده سپاه محمد رسول‌الله تهران بزرگ گفته است که بعضی سربازان به جای اجرای دستورات با مردم در جریان

اعتراضات خیابانی همدردی می‌کردند و احسان خورشیدی معاون سپاه استان البرز گفته است: «اخیرا شاهد مواردی از کارشکنی و کمک نیروها به مردم بوده‌ایم» او از سربازانی یاد می‌کند که سهمیه انبار مواد غذایی سپاه را سرقت کرده‌اند تا آن را بین مردمی که به نان شب محتاج هستند توزیع کنند

فقدان صدایی روشن که از احترام برخوردار باشد

یکی از جالب توجه‌ترین جوانب اظهارات گزارش‌شده در سند مزبور احترام و حمایت ناچیزی است که گویندگان به رژیم و رهبری سپاه نشان می‌دهند. تعداد زیادی از سخنگویان به رئیس‌جمهور ابراهیم ریسی و تیم او به خاطر بی‌کفایتی و سوءمدیریت حمله کرده‌اند. گرچه انتقاد از دولت‌های منتخب در میان مقامات رژیم و فرماندهان نظامی امری عادی است اما مایه تعجب آن است که فقط تعداد اندکی از آن‌ها اظهارات صریحی در حمایت از جهت‌گیری کلی انقلاب یا رهبری خامنه‌ای داشته‌اند.

مسئله برخی از مقاماتی که از آن‌ها در این سند نقل شده از رهبر ایران حمایت می‌کنند مثلا گفته شده که عوض شهابی فر مستشار نظامی نیروی قدس در عراق گلابه کرده است که: «این صحبت‌ها نشان می‌دهد شما به ولایت و رهبری اعتراض دارید اما قرارمان این بود که در روزهای سخت کنار رهبری باشیم» ولی فقط چند نفر دیگر این مضمون را مطرح کرده‌اند و به هیچ وجه از سند این‌طور استنباط نمی‌شود که این منتقدان نظرات صریح خود را در چارچوب حمایت کلی از رهبری یا ایدئولوژی انقلاب گنجانده باشند. البته این ممکن است ناشی از نحوه گزارش اظهارات باشد. شاید مخبر اظهارات حامیان را آن‌چنان استثنایی ندانسته که در سند بگنجانند ولی این هم می‌تواند باشد که هیچ شخصیتی در رژیم دیگر از همان احترام و وفاداری بی‌چون و چرای گذشته برخوردار نیست.

پیامدهای سیاست‌گذاری

حتی اگر سند درز کرده واقعی باشد باز هم فقط تصویری از یک جلسه است و نه متن کامل و کلمه به کلمه مباحث آن و برای همین ممکن است منعکس‌کننده آن چیزی باشد که مخبر یا افشاگر می‌خواسته نشان دهد نه آنچه واقعا بیان شده است. با این حال باید در نظر داشت که رژیم فوراً دست به کار نشده که مدعی شود تمام فرماندهان سپاه دیدگاه‌های مثبت مشابهی دارند یا بگوید گزارش‌ها از شکاف‌های درونی سپاه دروغین یا اغراق‌شده است. این نشان می‌دهد که دست‌کم برخی از شخصیت‌های رژیم مایل اند گزارش‌های حاکی از اینکه صدهای نیرومندی درون نظام خواستار تغییر اساسی هستند را تحمل کنند یا حتی مایل به انتشار آن باشند.

نکته اصلی در استنباط از این سند آن است که سیاست‌گذاران و تحلیل‌گران خارجی باید نسبت به این ارزیابی‌های شایع محتاط باشند که کنترل جمهوری اسلامی بر جامعه ایرانی مستحکم است یا فرماندهان سپاه آماده قادر و مایل به انجام هر کاری هستند تا رژیم را در قدرت نگه دارند آن هم وقتی که رژیم (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/khamenei-attempts-restore-optimism-and-normality-nowruz-speeches>) از (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/khamenei-attempts-restore-optimism-and-normality-nowruz-speeches>) دادن (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/khamenei-attempts-restore-optimism-and-normality-nowruz-speeches>) (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/khamenei-attempts-restore-optimism-and-normality-nowruz-speeches>) امتیازات (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/khamenei-attempts-restore-optimism-and-normality-nowruz-speeches>) بزرگ (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/khamenei-attempts-restore-optimism-and-normality-nowruz-speeches>) عمومی (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/khamenei-attempts-restore-optimism-and-normality-nowruz-speeches>) برای رضایت (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/khamenei-attempts-restore-optimism-and-normality-nowruz-speeches>) افکار (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/khamenei-attempts-restore-optimism-and-normality-nowruz-speeches>) (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/khamenei-attempts-restore-optimism-and-normality-nowruz-speeches>) (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/khamenei-attempts-restore-optimism-and-normality-nowruz-speeches>)

<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/khamenei-optimism-and-normality-nowruz-speeches-attempts-restore-optimism-and-normality-nowruz-speeches> (https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/khamenei-attempts-restore-optimism-and-normality-nowruz-speeches) کند

<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/khamenei-attempts-restore-optimism-and-normality-nowruz-speeches>

(speeches). شاید صداهای داخلی برای اصلاحاتی که به مردم آزادی بیشتری بدهد (حتی اگر اجازه طرح نقد در مورد تصمیمات دولت وجود نداشته باشد) قوی‌تر از آن باشد که تصور می‌رود. قاعده کلی در مورد رژیم‌های اقتدارگرا این است که ظاهراً نمی‌توان آن‌ها را به چالش کشید. درست تا زمانی که وضع ناگهان تغییر می‌کند و به نظر می‌رسد که دیگر نمی‌توانند دوام بیاورند. سند در زکده ادعایی حکایت از آن دارد که نمی‌توان با اطمینان کامل گفت جمهوری اسلامی در کدام وضعیت قرار دارد.

پاتریک کلاوسون پژوهشگر ارشد مورنینگ-استار در انستیتو واشنگتن و مدیر تحقیقات این انستیتو است.

RECOMMENDED

ARTICLES & TESTIMONY

The Rise and Fall of Kurdish Power in Iraq

Spring 2023

Bilal Wahab

(/policy-analysis/rise-and-fall-kurdish-power-iraq)

تحلیل کوتاه

درون رژیم ایران (بخش ۲): بحران روحانیت

۴ آوریل ۲۰۲۳

مهدی خلجی

(fa/policy-analysis/drwn-rzhym-ayran-bkhsh-2-bhran-rwhanyt/)

ARTICLES & TESTIMONY

Are Surprise Oil Production Cuts a Saudi Message to Washington?

آوریل ۲۰۲۳

TOPICS

(fa/policy-analysis/nzamy-w-amnyty/) نظامی و امنیتی

(fa/policy-analysis/rb-w-aslam-syasy/) عرب و اسلام سیاسی

REGIONS & COUNTRIES

(fa/policy-analysis/ayran/) ایران